

ВІДГУК

офиційного опонента на дисертаційне дослідження
Штик Ольги Владиславівни «Науково-педагогічна
та реформаторська діяльність Петера Петерсена (1884–1952 рр.)»,
подане на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

В історії світової педагогіки цікавим і неординарним часом був період кінця XIX – середини XX ст., коли виникла і розвивалася нова, або реформаторська педагогіка. Її виникнення зумовлено діяльністю масової школи, яка з'явилася в розвинених країнах світу в XIX ст. і мала ще нетривалий досвід своєї роботи, а тому буквально через кілька десятиліть діячами освіти було виявлено різні недоліки в її існуванні та запропоновано нові теорії та шляхи її реформування. Педагогічні дослідження зосереджуються на вивченні дитини, пошуку шляхів її розвитку, ефективних методів навчання і виховання, залученні до соціального середовища. Гуманістичні за свою сутністю ідеї реформаторської педагогіки, практичний досвід діяльності виховних установ прогресивного спрямування викликали і продовжують викликати посилений інтерес багатьох вчених до цієї педагогічної спадщини, представником якої був і німецький освітній діяч Петер Петерсен.

Пошуки сучасних дослідників у реформуванні освіти, існування альтернативних шкіл у різних країнах світу актуалізують звернення до педагогічних експериментів минулого. Зроблений дисертанткою аналіз вітчизняних та іноземних науково-педагогічних праць з теми дослідження засвідчує, що окрім аспектів науково-педагогічної та реформаторської діяльності та спадщини П. Петерсена залишаються недостатньо вивченими і висвітленими, а тому обрана тема дисертаційної роботи О. В. Штик не викликає сумнівів. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідницької роботи кафедри соціальної

педагогіки та соціальної роботи «Актуальні проблеми історико-педагогічного знання» (державний реєстраційний № 0111U009198), Науково-дослідного центру педагогічного краєзнавства подвійного підпорядкування (МОН України та НАПН України) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Згідно вимог дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури та додатків.

Досить аргументованим є обґрунтування актуальності обраного дослідження, визначення мети й завдань, об'єкту та предмету, хронологічних меж, методів наукового пошуку, наукової новизни та практичного значення роботи.

Ретельно описана джерельна база дослідження, яка включає праці П. Петерсена, опубліковані за життя вченого та після його смерті, періодичні педагогічні видання різних років, наукові праці німецьких та вітчизняних вчених ХХ–ХХІ ст., матеріали німецьких архівів.

Позитивною рисою роботи є вдала структурованість, чіткість і логічність викладу матеріалу. Визначені завдання послідовно розкриваються у трьох розділах. Так, згідно вимог до дисертаційних робіт з історії педагогіки здійснено огляд історіографії проблеми дослідження, що дозволило, з одного боку, виявити ступінь дослідженості науково-педагогічної та реформаторської діяльності П. Петерсена у вітчизняній та німецькій науці, а з іншого – сформулювати завдання роботи. Доречним для з’ясування причин виникнення реформаторських ідей у Німеччині кінця XIX – середини ХХ ст. є аналіз розвитку школи, який відбувався на тлі соціально-економічних зрушень.

Друге і третє завдання дисертаційного дослідження авторка реалізувала у другому розділі. Незаперечним здобутком дисертантки є те, що для висвітлення факторів формування світоглядних ідей, основних етапів

життєдіяльності, педагогічної концепції П. Петерсена та її практичного втілення О. В. Штик використала насамперед німецькомовні джерела.

Дослідницею вивчено та показано упровадження педагогічних ідей П. Петерсена у сучасній освіті Німеччини. Зокрема, це об'єднання послідовників німецького педагога в організацію «Робітнича спілка П. Петерсена» (1982 р.), яка з 1990 р. отримала назву «Товариство «Йєна-план» педагогіки в Німеччині», та створення 60 нових експериментальних «Йєна-план» шкіл по всій Німеччині (на 2014 р.), перелік яких поданий у Додатках. Позитивом дисертаційної роботи О. В. Штик є і детальний опис роботи шкіл міст Йєна та Маркерсбаха, що дає чітке розуміння про застосування ідей німецького педагога.

Досить вдало і конструктивно розроблено та представлено рекомендації щодо врахування досвіду «Йєна-план» педагогіки в Україні (п. 3. 3).

Безперечною заслугою О. В. Штик є переклад з німецької на українську мову маловідомих і досі невідомих багатьох праць П. Петерсена (їх перелік подано на с. 29), а також 63 німецькомовних джерел, що розширює джерельну базу зазначеної наукової проблеми для вітчизняних дослідників.

Висновки до розділів і загальні повністю відображають зміст та результати роботи.

Здійснене дисертаційне дослідження є завершеною самостійною роботою, в якій отримані нові наукові результати, які полягають у тому, що вперше у вітчизняній історико-педагогічній науці з'ясовано провідні фактори, які вплинули на формування педагогічних поглядів П. Петерсена, обґрунтовано та виокремлено п'ять основних періодів життєдіяльності німецького педагога-експериментатора, розкрито зміст і спрямованість науково-педагогічної та реформаторської діяльності Петерсена, визначено основні напрямки науково-педагогічної та реформаторської діяльності німецького вченого. Наукове дослідження О. В. Штик переконливо довело,

що життя П. Петерсена, його освітня діяльність та педагогічна спадщина заслуговують на окреме вивчення та впровадження його ідей не тільки в Німеччині, а й за її межами.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження О. В. Штик, водночас вважаю за доцільне висловити деякі зауваження і побажання:

1. Освітня діяльність та педагогічні погляди П. Петерсена оцінюються авторкою тільки позитивно. Виникає питання: чи були якісь недоліки, негативні моменти; що критикувалося його сучасниками і послідовниками? Тим більше, що у характеристиці основних періодів життя та діяльності вченого виокремлено V період (1937–1950 рр.), визначений як критика його ідей.

2. На с. 72 дисертації виокремлено реформаторський напрямок діяльності П. Петерсена. I, окрім відкриття експериментальної «Йєна-план» школи, зазначено запровадження ним курсів для вчителів «Педагогічні тижні» та відкриття соціально-педагогічного факультету при Єнському університеті. У роботі ж основна увага приділена тільки школі, а про інші напрямки у II та III розділах роботи згадується тільки побіжно.

3. У розкритті та аналізі 20 принципів «Йєна-план» школи (п. 2. 3) незрозуміло, чи всі вони сформульовані П. Петерсеном, чи сучасними дослідниками його творчості (а можливо це зроблено на підставі розшифрованих ними стенограм багатьох праць вченого)? Бажано було б спочатку виокремити ідеї Петерсена, а вже потім його наступників та дослідників його спадщини.

4. Оскільки рецензована робота виконана з історії педагогіки, на наш погляд, було б доречно вказувати роки, наприклад, після назв праць П. Петерсена (с. 29), виходу його публікацій у періодичних журналах (с. 67), проведення «Педагогічних тижнів», а також в історіографічному огляді проблеми дослідження (п. 1. 1).

5. Наголошуючи на існуванні при «Йєна-план» школи дитячого садка Фребеля, бажано було б акцентувати на тому, що ж саме так зацікавило

П. Петерсена у методиці Фрідріха Фребеля, бо, наприклад інший педагог-реформатор Д. Дьюї різко критикував його за схематизм у використанні матеріалів у вихованні дошкільників.

Висловлені зауваження і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку наукового дослідження. Дисертанткою опрацьовано велику кількість різноманітних джерел, з яких 172 – іншомовні, видано 12 публікацій у вітчизняних та зарубіжних фахових виданнях та збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Зміст роботи і висновки відповідають поставленій меті і завданням дисертаційної роботи. Автореферат дисертації відповідає сучасним вимогам щодо кандидатських дисертацій. Структура, побудова, зміст, висновки, викладені в авторефераті, повністю відображають положення дисертаційного дослідження.

Вважаю, що дисертація Ольги Владиславівни Штик «Науково-педагогічна та реформаторська діяльність Петера Петерсена (1884–1952 рр.)» є завершеним і самостійним науковим дослідженням, що відповідає вимогам пп. 9, 10, 12–14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2014 р., а її авторка заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
дошкільної та початкової освіти
Кіровоградського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

О. С. Радул

Ректор Кіровоградського державного
педагогічного університету
імені Володимира Винниченка
доктор філологічних наук, професор

